

International Journal of Social Sciences

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

The Death Perception Of Performance Society

Performans Toplumunun Ölüm Algısı¹

Mehmet Nuri Demir²

Özet

Baş döndürücü bir akış içerisinde ve bu akışın tam olarak öngörülmesinin mümkün olmadığını bir değişim, dönüşüm, performans ve en güçlüsünün hayatta kalma refleksiyle daha çok bireylerin ve toplumların tanımlandığı ve kıymetlendirildiği bir çağın içerisindeyiz. Primitif toplumlardan günümüzün post-modern dünyasına kadar birçok kültür, gelenek ve yaşam biçimi ciddi birtakım değişimsel-dönüşümsel süreçlerden geçti. Bunlardan belki de en ilginç ve egzotik olanı ölüm olgusu ve bu olguya karşı takınılan tutum ve davranışta meydana gelen ve patolojik fenomenoloji diye betimlenebilecek oldukça problematik bir varlık inşa süreci içerisinde gerçekleşti. Ölüme verilen anlam, din, hayat felsefesi, zihniyet biçimi veya dünya görüşümüzden azade değildir. Dinimiz ya da bunun göstergesi olan yaşam tarzımız, ahlaksal değerlerimiz ölüm kavramına veya ölene karşı tavır ve tutumumuzu da belirler. Duygularımız, hislerimiz, ruhsal modumuz, zihin durumumuz kendimizle barışıklık durumumuz diğergâmlık, iyimserlik ya da kötümserlik ile karakterize edilebilecek duygu durumumuz aynı zamanda ölüm olgusuna karşılık gelen tutumumuzun da bir göstergesidir. İnançsız bir kişi için ölüm olgusu herhangi bir anlam taşımayabildiği halde, inançlı biri için bunlar apayrı bir anlam ihtiva edebilir. Kimine göre ölüm saf bir hakikate varmanın veya ebedi bir saadete ermenin kurtuluş aracıydı. (Atina'nın düzmece mahkemesinde ölüme mahkum edilen Sokrates'in ölüm karşısındaki metaneti bunun en mücessem örneği idi); kimisine göre ise ölüm bir dezenteğrasyon yani parçalanmışlık, yok oluş ya da hiçliğin ta kendisiydi. Hayat ve ölüm arasındaki ani kopuşun getirmiş olduğu dengesizliğin, kaygı korku ve ürpertinin ruhsal bünyede açmış olduğu yaraların etkisi toplumsal ve psikolojik koşullara göre değişim gösterebilmektedir. Kimi toplumlar yas ve cenaze törenlerine verilen önemi minimum düzeyde tutarak bu işi biraz daha yavanlaştırmakta iken kimisi de bunu bir çeşit

¹ Zeugma (13-16 Eylül) I. Uluslararası Multi Disipliner Çalışmalar Kongresi'nde sunulmuş bildiridir.

² Ankara Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, nuribaba1187@gmail.com

fantastik dizi, sinema, tiyatro ya da belki de imgesel- görüntüsel teşhircilik kıvamında bir olay gibi görerek onu olgusal düzleminden soyutlamaktadır. Ciddi kaza veya intihar olaylarının dahi, bilhassa akıllı telefonlarla duyarsız bir şekilde kayıt altına alınmaya çalışılması bir tesadüf değildir. Bu bildiride yukarıdaki argümanlardan yararlanılarak post-modern toplumun ölüm olgusuna atfettiği mana ve cenaze merasimlerine vermiş olduğu önem derecesi betimlenecektir. Ayrıca, Heidegger, Kierkegaard ve Byung Chul Han'ın perspektifinden esinlenilerek özlü bir şekilde ölüm ve ölüme yönelik kütleleşmiş bakış açısı irdelenecektir. Bilhassa insanoğlunun kendisinin inşa ettiği varlık biçiminin, egzistansiyel özgürlüğünün veya ahlaksal değerlerinin inşasında ölüm olgusunun katkısının olup olmadığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam, ölüm, ölüm olgusu, ölüm algısı, cenaze, empati, ritüel, merasim.

Abstract

We are in an era where individuals and societies are defined and valued in a dizzying flow and with a change, transformation, performance, and survival reflex of the fittest in such a way that this flow can not be fully predicted. From primitive societies to today's postmodern world, many cultures, traditions, and lifestyles have gone through a number of transformational processes. Perhaps the most interesting and exotic of these is the phenomenon of death, and a very problematic state of affairs that can be described as pathological phenomenology that takes shape in the attitudes and behaviors against this phenomenon. The meaning given to death centered upon the type the religion, philosophy of life, form of mentality or world view. Our lifestyle, our religion or its mark, our moral values determine our attitude towards death or our behaviour towards this phenomenon. Our emotions, our feelings are shaped depending on our spiritual modes, our mental state, our cohesion with ourselves, our feelings of being able to be characterized by others' grief, optimism or pessimism, which is at the same time a sign of our attitude corresponding to death. For a person without faith, death can carry no meaning, but for a believer it can have a meaning. According to some people, death was a means of salvation for a pure truth or for eternal happiness. (In the case Socrates attitude against the condemnation if his death in Athens he showed a noble attitude towards death and ironic stance towards the fake court, which was the most telling example of this); According to some, death was a disintegration,

The Death Perception Of Performance Society

that is, dissipation, destruction or nothingness. The imbalance of life and death brought about by sudden breaks, the anxiety fear and the impact of the wounds that creeping in the spiritual world can change according to social and psychological conditions. While some societies have made this a little more prominent by keeping the importance given to mourning and funerals to a minimum, others have abstracted it from the factual plane, seeing it as a sort of fantasy series, cinema, theater, or perhaps imaginative-visual exhibitionism. It is no coincidence that serious accidents or suicide incidents, even those that attempt to be recorded in an insensitive manner, especially on smartphones. In this declaration, the above-mentioned arguments will be used to describe the significance that the post-modern society has given to meaning and funerals that are attributed to death. It will also be inspired by the perspective of Heidegger, Kierkegaard, and Byung Chul Han and concretely explores the blatant point of view towards death. In particular, it will be assessed whether the form of existence that man himself builds is the contribution of death in the course of his egalitarian freedom or moral values.

Key words: Life, death, death, death, funeral, empathy, ritual, ceremony.

Giriş

İçerisinde bulunduğumuz küresel medeni toplum, hız performans ve hiperaktivitenin kısılcacında sıkışarak ölümünün gerçekliğine karşı, algısı örselemiş bir anlayışla yaşamaktadır. Eninde sonunda kendisiyle karşılaşmanın mukadder olduğu ölüme karşı bu tutum, zihin ya da anlam dünyamızın farklı bir tarzda inşa olunmasına sebebiyet vermiştir. Muhasebeye ve kendi içimize eleştirel düşünsel bir sondajlama yapmamıza imkân ve olanak tanımayan post-modern bir toplumun bu bulanık atmosferi içerisinde yaşamaya devam ediyoruz. Ölüm düşüncesinin sıradanlaşmasında ahlaki değerlere olan bağlanmanın ve güvenin yitirilmesi etkili olmuştur. Emirlerin yasakların ve geleneksel kaidelerin yerini seküler kaygılar ve günübürlük çıkar ve çatışmaları almıştır. Fail ve kurbanın aynı sahnede iki farklı rolü oynadığı trajikomik bir oyunun bağlamı içerisindeyiz. Müptela olduğumuz modern hayat bize yavaşlığın ve sükunetin ruhsal dinginliğini unutturmuştur. Her gün gözlerimizin önünde gerçekleşen ölümün bize de uğrayabileceği düşüncesi beynimizin kör ve karanlık bir noktaya kaçarak saklanmıştır. İçtenliğin, sanatın dinlendirici gücünün yerini hiperaktivite işkoliklik ve protokolvari bir anlayış işgal etmiştir. Aşırı derecede

uygarlaştırıcı ve disipline edici post-modern paradigma, kendisini daha bir dayatarak rijit bir pozisyonda konumlanmıştır. Sekülerleşme kendisi ile beraber manevi bir kırılmayı kopuşu ve çöküntüyü de getirerek ölümün özgürlük ve sorumluluk getiren dengesinin ahengini bozmuştur. Sinir bozukluğu demonization süreçleri ya da ötekileştiren bütün anlayışlar ölüm ve hesap realitesinden uzaklaşmanın bir ürünüdür. Yaşamın kendisi ya da madalyonun diğer bir yüzü olan ölüm olgusunun post-modern bir kaygı ile karşılanması onu kendi bağlamından kopuklaştırarak sığlaştırmıştır. Ahlâki postülatların kavramsal bir erozyona düştüğü kelimelerin kifayetini yitirdiği bir "toplum" mutabakatın ölçütün ve genel olarak evrensel bir ahlakın çokluğa ve rölativiteye mahkum edilmeye gayret edilmesi sabit bir hakikatin olabilirliğine yönelik ciddi kuşkular doğurmuştur. Her şeyi görelî hale getiren hız ve performans toplumu postmodern bir parçalanmışlığı doğurarak ölüm olgusu gibi önemli bir olguyu muhakeme ve muhasebe sürecinin dışına sürgün etmiştir.

Ölüm Olgusuna Karşı Postmodern Toplumun Refleksi

Postmodern yaşam tarzı hiçbir hakikatin olmadığını, hiçbir dinin nihai değer ve yaşam tarzı sunamayaçağını söylüyor ve her şeyi görelî hale getiriyor (Tekin, 2013, 222- 224). Post-modern bir yaşamda her şeyi çok kaotik, riskli bireysel ve görecelidir. Modernite gelenekle ciddi bir çarpışma hamlesine girdi, post-modernizm ise geleneği yok sayma girişiminde. Post-modern bir yaşam tarzında hiç kimse hiçbir şekilde iyiyi öneremez, çünkü zaten ortada keşfedilmeyi bekleyen bir hakikat ve dolayısıyla iyi yoktur. Hakikatin parçalandığı ve "iyi"nin görelî hale geldiği bir dünyanın hangi ahlak üzerine inşa edileceği önemli bir sorundur; ahlakı üzerine inşa edebileceğiniz bir iyiniz yoksa orada bir ahlak da olmaz (Tekin, 2013, 222-224). Dağınık ve çoklu bir hakikat telakkisi dağınık ve puslu bir zihinsel argümantasyona neden olabilir. Moral değerler ve gelenekten uzaklaşmak, yeni bir istinat problemini de beraberinde getirir. Ölümün gölgesinin bir karabasan gibi algılandığı modern dünyada özgürlüğümüzü dizayn etmek ve kendi "dasein"imizi örgülemeye ölümün özgürlüğü sağlayacak faydasından yararlanabilme umudu günbegün azalmaktadır. Ölüm olgusu yüzleşmek istemediğimiz acı bir gerçek gibi bilinç dışından bilincimizin içine acı bir gelgitle dalgalanarak bizi sarsmaktadır. Ancak bütün bu keşmekeşlik içinde bu realiteden kaçmak kurtulmak mümkünat dışıdır. Francis Bacon'a göre; "inlemeler dövümler soluk bir yüz, ağlayan yakınlar, karayas giysileri, gömme törenleri gibi şeyler ölümü korkunç gösterir. Gözden kaçırılmaması gereken bir nokta insan yüreğinde tek bir duygunun bile ölümü alt edecek güçten yoksun olmadığıdır, dolayısıyla ardında savaşı kazanabilmesine yardımcı

The Death Perception Of Performance Society

olacak bunca dayanağı bulunan insan için ölüm, hiç de korkulacak bir düşman değildir. Ölümün yaklaşmasının olgun ruhlarda olumsuz anlamda pek az bir değişiklik yarattığı önemsenmeyecek bir şey değildir. Çünkü böyle ruhlar son anlarına dek aynı kalırlar. Auguste Sezar bir selamla ölür. Tiberius ikiyüzlülüğü içinde ölür. Vespasianus oturaklı iskemlesi üzerinde bir şaka yaparak boynunu ölüme uzatır ve ölür (Bacon, 2017, 28-29). Buradan olaya bakıldığında ölümü karşılama biçimi kimlik ve kişilik algısına göre değişim göstermektedir.

Psikiyatrist Kemal Sayar, modern tecrubenin ölümün inkârı üzerine kurulu olduğunu söyleyerek sözlerini şöyle sürdürür: "Zira seküler bir zeminde ona verilebilecek cevap yoktur. hayatla ölümün birbirine karıştığı hayatın ölümü ölümü hayatı anlamlandırdığı bir matris, merhametin ve şefkatin insanlar arasında yeniden hükümferma olması elzemdir. Ölümle sınanmış ve ondan hayata yeni bir pencere aralmayı başarmış yürekler yeryüzüne ve insanlara öfke ile davranamaz (Sayar, 2013, 44- 110). Post-modern hayatın akışında ölüm olayları hayatın rutini haline gelmiş durumda. Ölüm merasimleri farklı kültürlerin taklidi üzerine özgülümlenmiş ve o kültürler model alınmış bile. Siyah gözlük, takım elbise, alkışlı cenaze merasimleri model alınan baskın kültürlerin ürünü haline gelmiştir. Ölenin yakınları post-modern dünyanın hızı ve performansı içerisinde, hüznün, hasretin ve hayırla yad etmenin zamanı ve zeminini bulmakta güçlük çekiyor. Bazı ortamlarda henüz yas bitmeden ölenin bıraktıkları üzerinden vurdumduymazca bir alışveriş veya pragmatik düşünce içerisine girilmektedir. Tıpkı Tolstoy'un "İvan İlyiç'in Ölümü" adlı romanında geçen şu pasajda olduğu gibi; "...İvan İlyiç orada bulunan hukukçuların meslektaşydı, hepsi de onu severdi. Birkaç haftadan beri hastaydı, çaresiz bir hastalığa kapıldığı söyleniyordu. Onun yerine henüz kimse tayin edilmemişti, fakat ölümü durumunda onun yerine Aleksiyeviç'in geçeceği düşünülmüştü. Aleksiyevi de Vinnikov veya Ştabel izleyebilirdi. İvan İlyiç'in öldüğünü duyduklarında odadakilerin ilk düşüncesi bu makama kendilerinin veya arkadaşlarının atanması veya yükseltilmesi olmuştu (Tolstoy, 2017, 8-40). Post-modernizmin doğruları zevkleri ve renkleri çoğaltıp, bunları dönüştürdüğü söylenebilir. En tortularımızda bulunan temel insani duyguların bile bölünmeye maruz kalıp görecelileştiği bir duygu durumunun kapsama alanının içerisindeyiz. Yas, acı veya keder gibi duygular sözde "pozitif düşünce"nin yüzü suyu hürmetine anlam erozyonuna uğramaktadır ya da içi boşaltılmaktadır. Oysa post-modernizm gerçekliğin değil, onu yorumlama biçimlerimizin sabit olmadığını söylemektedir. Postmodern düşünürler bilginin öznel, göreceli ve yanılabilir olduğunda hemfikirdirler hakikat duruma bağlıdır. Gözlem ve anlama

durumdan duruma değişebilir (Sayar, 2013, 17). Bu görecelilik ölüme verilen anlam derinliğinin sığılaşıp yüzeyselleşmesine neden olmuştur. Ölenle ölmemez diyenler ağaç ve benzeri şeylere çaput bağlamakta ve hangi nedenle olduğu bilinmez ama türbeleri de uğrak yerleri arasında katmaktadırlar. Postmodern bir toplumun içerisinde bulunduğu risk tahmin edilebilir değildir; kırılmalar kopuşlar ve dengesizliklerin bir karabasan gibi ruhumuza çullanması hep an meselesi. Bu toplum, ölüm olgusuna duyarsızlaşmış, aynı zamanda şeffaflık iddiasında olan bir toplumdur. Oysa Byung Chul Han'a göre şeffaflık toplumu sadece hakikatten değil görünüşten de yoksundur. Ne hakikat ne de görünüş şeffaftır tümüyle şeffaf olan tek şey boşluktur. Bu boşluğu bertaraf etmek için bir enformasyon yığını devreye sokuluyor. Enformasyon yağını hakikat oluşturmaz ne kadar çok enformasyon serbest kalırsa dünya o kadar karmaşıklaşır (Chul Han, 2017a, 61). Ne rasyonel ne de metafizik anlamda bir ölüm sorgusuna vaktimiz yetmiyor artık, sınırları kaldırılmış -ebilmek performans toplumunun kipi. Tasdik etmenin topluluk ismi olan "yes we can" performans toplumunun pozitif karakterini dile getirir. Yasak emir veya kaidelerin yerini proje girişim veya motivasyon alır. Disiplin toplumunun negatifliği, deliler ve caniler doğurmuştur performans toplumu ise depresif ve mağluplar oluşturur (Chul Han, 2017b, 18). Ölüm anksiyetesi, içerisinde, neşvü nema bulacağı "düşünsel bir mekândan" yoksun kalmıştır. Hayat felsefemiz ölümün ve hayatın yan yana duran iki ayrı evren olduğu gerçeğinden uzaklaşmış görünüyor. Bununla ilgili Chul Han, aynen şöyle bir tespitte bulunur: "Hayat hiçbir zaman bugünkü kadar geçici olmamıştı, kökten geçici olan sırf insani hayat değil, esasen dünyanın kendisidir. Hiç bir şey devamlılık ya da süreklilik sözü vermez, bu varlık noksanlığı karşısında sinir bozuklukları ve huzursuzluklar ortaya çıkar. Türe aidiyet türün kendisi için çalışan hayvana canlı (animalish) bir olmaya bırakılmışlık sağlamakta yardımcı olmalıydı. Fakat geç modern ben bütünüyle izole edilmiştir. Ölüm karşısında kaygıyı ortadan kaldırıp bir süreklilik hissi sağlayacağına inanılan Tanatoloji (ölüm ve ölüme karşı tavrı inceleyen bilim) gibi dinler de miadını doldurmuştur. Dünyanın bütünüyle bir anlatıya dönüştürülmesi geçicilik hissini kuvvetlendirir hayatı çiplak kılar." (Chul Han, 2017b, 32). Hız, iş ve sürekli bir performans kendimizi dinlememize olanak sağlamaz, hayatın bizi çıplakça bir mahkumiyete zincirlemesi mahremiyet alanını kaybederek aşırı bir oranda ifşa olmuş düşün ve anlam dünyamızın kendi kaynağına doğru rota almasına müsaade etmez. Yalnızca Tanrıya ve öte dünyaya değil, gerçekliğin kendisine karşı yitirilen inanç, insan hayatını kökten geçici kıldı. Gerçeklik bilincini deforme eden bu hız ve hiper aksiyonun şiddeti, ölüm düşüncesi veya anksiyetesinin ortaya çıkmasına müsaade etmez onu baltalar adeta. Ölüm olgusunun en orta yerinde ve bu yoğun atmosfer içerisinde toplum olarak

The Death Perception Of Performance Society

kendimizi içinde bulduğumuz şeffaflık tükenmişlik ve şiddet patolojik bir fenomen olarak karşımızda durmaktadır. Ölüm kaygısı ile yüzleşmeye fırsat bulamayan hiperaktif bir küreselleşme içerisindeyiz. Güney Koreli filozof Byung Chul Han'a göre, böyle bir hiper aksiyonun şiddeti ile yoğrulmuş bir toplum defolu bir toplumdur. Bu yoğun enformatik bombardıman insanın kendi özünü keşfetmesine müsaade etmez. Kemal Sayar, bu karmaşa içinde doruk bir yaşama hedefinin insanı rahatlatmada önemli bir yerde bulunduğunu söyler. "Doruk yaşantılar aşkta sanatta güzelliğin tecrübesinde, doğumda ve dini tecrübeler de ortaya çıkabilir. Kişinin benliği, aşkın olanla kucaklaşır kendinden olan olmayanın içinde erir. Korku savunma ve kısıtlamalar kaybolur (Sayar, 2014, 59).

İnsanların ölümden korkması çocukların karanlık bir yere girmekten korkmalarına benzer. Çocukların doğal korkusunu masallar nasıl arttırırsa, insanın ölüm korkusu da öyle artar. Ölümüm günahların bir karşılığı, bir başka dünyaya geçiş olarak görülmesi hiç kuşkusuz kutsal tanrısal bir düşüncedir ama nasıl olsa ödenmesi gereken doğal bir borç olduğundan ondan korku duymak budalalıktır (Bacon, 2017, 28). Modern dünyada ölüm kaygısı sadece onunla bir anda karşılaşabilmenin mümkün olduğuna yönelik bir kaygıdır; ölümün hayatın bir başka boyutu olduğuna ve içinde metafiziksel bir gizem bulundurduğuna yönelik bir kaygı değildir. Ancak post-modern paradigma hızlı ve sureğen bir aksiyonu mümkün kılmaya çalışıyor, bu da ölüm olgusunun ya da gerçekliğinin ötelenip ertelenmesine vesile oluyor. Bu boyutla alakalı, Henri Bergson şöyle der: "Eğer yaşam atılımı diğer bütün canlıları ölüm tasavvurundan uzaklaştırıyorsa ölüm düşüncesinin insanda yaşam devinimini yavaşlatması gerekir. Bu düşünce daha sonra insanlığı kendisinin üstüne çıkaracak ve ona eylem için daha büyük bir güç verecek bir felsefe içinde çevrelenebilecektir. Ama öncelikle bu düşünce çökerticidir ve eğer öleceğinden emin olan insan öleceği tarihi bilseydi bu daha da çökertici olurdu. Olay istediği kadar gerçekleşecek olsa da her an meydana gelmediği saptandığı için sürekli tekrarlanan negatif deneyim keskinliğin sonuçlarını hafifleten az çok bilinçli bir kuşkuda yoğunlaşır (Bergson, 2004, 106). İşte bu kesinlik ve hemen her an mümkün olabilecek ölüm düşüncesinin tam olarak ortaya çıkamadığı nedeniyledir ki hiperaktivite ve hiper performansın girdabında habire çaresizce dönüyor duruyoruz.

Nitekim daha önceden de "İvan İlyiç'in Ölümü" üzerinden bir anekdotla betimleme yapmıştık. İvan İlyiç ölene kadar şu önermeden gafil durmuştu: "**Gaius insandır, insanlar ölümlüdür, o zaman Gaius da ölümlüdür.**" önermesinin gerçekleşmesi sanki sadece Gaius'la mümkün olacakmışçasına bir yanılgı içerisindeydi. Ta ki kendisi ölümlüyle yüzleşene

kadar (Tolstoy, 2017, 7-74). Ölümü anlamak için, birbirine sıkıca kenetlenmiş yaşam şartlarının başdöndürücü hızına hakim olmuş bu makro sosyal düzenin dışına taşmak gerekir. Deliliğe Övgü adlı eserinde Desiderius Erasmus bu konuyla ilgili olarak şöyle der: “Öyle ki ilk yüzdeki ölüm dediğimiz şey içine iyice baktığımızda yaşamın kendisidir; madalyonu tersine çevirirsek yaşam dediğimiz şey de ölümdür. Benzer şekilde güzel çirkindir, zengin fakirdir, ünsüz ünlüdür, bilgili bilgisizdir, güçlü güçsüzdür...” (Erasmus, 2014, 101-105). Ölümlü olduğumuz halde ölüme ve ölüm olgusuna karşı bu derece kayıtsız tutumumuzun haklılandırılabilir mantıksal bir yapısı görünmüyor. Şairin; "Dünya dedikleri bir gölgeliktir." mısrası sanırım bunu en veciz bir şekilde ifade ediyor. "O halde ölümlülerin bütün bir yaşamı bir çeşit masaldan başka nedir, birilerinin başka birilerinin maskelerini takarak sahneye çıktığı yönetmenin sahneyi terk etmelerini emrettiği ana kadar herkesin kendine düşen rolü oynadığı bir çeşit masaldan. Yönetmen bir oyuncuya kostümünü değiştirip sahneye çıkmasını emreder; böylece demin mor giysiler içinde kralı oynayan az sonra paçavralar içerisinde bir kölecisi oynar. Her şey bir gölgeden ibarettir; ama bu masalı oynamanın bir başka yolu yoktur (Erasmus, 2014, 101-108). Bu bölümde ölümün saf bir gerçeklik olarak hayatın bir başka yani olduğu, hayattan kendisini soyutlamanın mümkün olmadığı düşüncesinden hareket edildi. Biz ölümlüler için hayatın olduğu her zaman ve mekanda ölüm; ölümün olduğu her zaman ve mekanda ise hayat vardır. Nihayet Kuran'ı Kerim'de, "*Her nefis ölümü tadacaktır; ondan sonra bize döndürüleceksiniz.*" ayeti kerimesi, belki de bunun bir göstergesidir.

Ölüm Kaygısının Hayatı Beslemede Ve Özgür Bir Benlik İnşa Etmedeki Rolü

Her insan ne zaman olduğunu bilmese bile bir gün öleceğini bilir; ölüm ve sonluluğa dair bu bilginin verdiği anksiyete onu hayatı anlamlandırmaya yöneltir (Sayar, 2013, 106). Sören Kierkegaard' a göre insan kaygılı bir varlıktır. İnsanın yeryüzündeki varoluşu kaygı merkezinde, kaygı da özgürlüğün ve varoluşun olanaklılığı bağlamında çözüme kavuşabilir. Özgürlük yoksa kaygı da yoktur, bilgi yoksa, varlık bilinci yoksa, özgürlük yoksa, günah ve suç yoksa, ölümlülük yoksa kaygı da yoktur. Ama bunların hepsi vardır; öyleyse kaygı da vardır. Özgürlük arttıkça kaygı da artar insan olma bilinci arttıkça kaygı da artar, ruhun benlik üzerindeki etkililiği arttıkça kaygı da artar, ölüm duygusu arttıkça kaygı da artar, sonluluk ve sonsuzluk öğeleri anda benliğin bir sentezini kurdukça, insan bir benlik haline geldikçe kaygı da artar. İnsan bir sentezdir ve bunu söylemek insanın bir kaygı olduğunu söylemektir. Kaygıda özgürlüğün, “iyi”nin ve kötünün suçun ve günahın bilgisi ve

The Death Perception Of Performance Society

bilinci vardır (Taşdelen, 2016, 66-67). Anksiyetenin ya da kaygının kontrollü hakimiyeti, yaşamın diğer boyutlarında olduğu gibi ölüm ve ölümlülüğe de yatıştırıcı bir teselli sağlayacağı düşünülebilir. Aslında ölüme karşı vurdumduymazlığın yanında, bir de korku ya da derin bir “**havf**” durumu da “**ölüm anksiyetesi**” ile beraber kendini açığa vurur. Kierkegaard'a göre umutsuzluk evrenseldir. Hekimlerin dedikleri gibi, nasıl tam sağlıklı bir insan yoksa, yakından bakıldığında içinde tedirginliğin bir bozukluğun, bir uyumsuzluğun nereden kaynaklandığı bilinmeyen ve hatta cesaret edilemeyen bir korkunun, dış bir olaydan kaynaklanan bir korkunun veya kendiliğinden olan bir korkunun bulunmadığı ve umutsuzluktan bağışık tek bir insanın da olmadığı söylenebilir (Koç, 2016, 173-90). Umutsuzluk aslında özünde bir benlik boşluğu oluşturur, bu da yaşam çizgisi üzerinde aniden bir kopuş ile gerçekleşen ölüm kaygısının hafiflemesine ve ölümü biraz daha içselleştirmeye neden olur. Bu anlamda Heidegger, "Metafizik Nedir?" adlı eserinde bununla alakalı olarak şöyle der: “Derin bir iç sıkıntısı sessiz bir sis gibi varlığın uçurumlarını kaplayarak bütün şeyleri insanları ve kendimizi genel bir farksızlık içinde garip bir surette eritir Bu iç sıkıntısı var olanı bütünlüğü içinde bize gösterir.” (Heidegger, 2003, 41-42). Ölüm algısı, tarih boyunca insanların zihin dünyalarını meşgul etmiştir. Ölüm hiç ölmeyecekmiş gibi yaşayıp, hiç yaşamamışçasına ölenlerin resmigeçidi olarak da okunulacak hayat denilen süreç esnasında yalnızca diğerlerinin real ölümlerini algılayıp, kendi virtüel belki de reel ölümlerinin bilincine asla varamayan varamayacak olan insanlar için ancak dolaylı olarak kavranabilecek bir olgudur. İnsan böyle bir gerçek karşısında hissettiği kaygı ve korkuların olumsuz etkilerini azaltmak veya mümkünse ortadan kaldırmak için düşünsel ve dinsel araçlara yönelmiştir (Aksit, 2018, 132- 140). İnsanın ölüm karşısındaki tutumu ve bu konudaki anlamlandırma çabaları onun varoluşsal sorunları arasında en temel olanlarıdır. Ölümü insandan insanın var oluşundan yola çıkarak anlamaya yöneldiğimizde antropolojik yönelimle bu olgunun hem tarihsel-kültürel yönleri hem de ontolojik ve varoluşsal yönleri bulunduğu görülür (Günay, 2016, 317- 318). Kierkegaard bu dünyada kurtuluşa ermenin yolu olarak subjektif ölümü görür, ancak bu ölüm bildiğimiz anlamda ruhun bedenden ayrılması değildir. Kierkegaard'ın kastettiği tasavvufi anlamdaki, "Ölmeden önce nefsinizi öldürünüz." ilkesine benzemektedir. Kişinin nefsini dizginlemesi, onu terbiye etmesidir. Bir anlamda kişinin kendisini tedavi etmesidir bu konuya önem veren Kierkegaard, bu dünyada subjektif ölme yoluyla tedavi olanların, böylece sonsuz yaşama sıçradığı görüşündedir. Sınırlı ve sonlu bir varoluşa sahip olan insan ölüm yoluyla bu sınırlarını aşma çabası içindedir. " Her insanın varoluşunda bir eksiklik duygusu vardır." uykusu ancak ölümle son bulacaktır, birey

olabilmesi yalanlardan sıyrılıp kendi kararlarıyla tek başına ayakta durabilmesi Kierkegaard için gerçek bir kurtuluştur (Akşit, 2018, 132-140). Heidegger de korku ya da derin kaygı duygu durumunun, varlığın daha bir derinine inmede sağladığı olanak ve imkânlar normal yaşam sahnelerine oranla daha fazladır. Heidegger'e göre, insan varlığının gerçek özünü keşfetmek için büyük öneme sahip olan şey onun ölümlü olan ilişkisidir. Dahası varlığı kavrayış ölümlü olan ilişkide ortaya çıkar; kaygı ölüme doğru varlığın sahip olduğu ruh halidir. Heidegger ölüme doğru varlığın temelde kaygı olduğunu iddia eder, yani da "dasein" tasadır kaygıdır. Daima öleceğini bilen biri olarak yaşamak yolu dışında, sahte gezgin ve tükenmiş bir varoluştan kaçamaz. İnsan sadece ölüme yönelmesi ile kendi asıl var olabilirliliğine ulaşabilir. Ve onun varlığı ölüm için belirlenmiş bir varlık gelecek için verilmiş bir karar (ölüm) varlığıdır. Korkunun temel ruh hali içinde insan hiçliğin önüne getirilir (Akçetin, 2010, 3-7). Sıradan korkularımızın dışındaki derin kaygı anksiyetesi, ölüm kaygısı vasıtasıyla benliğimizi, hiçliği ve varlığı daha içten anlamlandırmamıza sebebiyet verir. Heidegger'e göre ontolojik olarak anlamı unutulmuş varlığa ulaşmanın yolu "dasein"dir. "Dasein" diğer varlıklar arasında kendi varlığını konu edinebilen tek varlıktır. Eğer varlık öğretisi kurulacaksa bu ancak bir "dasein analitiği" ile mümkündür. Bu anlamda "dasein" daima öleceğini bilen biri olarak yaşar ve eylemlerindeki sorumluluğu üzerine alarak bezgin ve tükenmiş bir varoluştan sıyrılır. Aksi halde DasMan alanında kalarak eylemlerinde ve seçimlerinde hiçbir sorumluluk almaz. Yani tamamen düşkünlük içinde yaşayarak sonlanır, kısaca bir hiç kimse olarak ölüme doğru yaşar ve ölür. (Aşar, 2014, 85-99). Heidegger'in insanı anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştığı birçok tanımlardan biri olan "ölüme- doğru-varlık" ifadesini farklı bir açıdan okuyacak olursak insan her an ölmekte olan bir varlıktır. Heidegger'in bu tanımına göre insan hayatı ölüm (mort) tarafından tehdit edilmektedir. İnsan ölümü, herhangi bir vakitte cereyan edecek bir unsur olarak değil, hayatın daimi bir unsuru olarak her an yaşamaktadır. Gerçekten ölüm karşısında İnsan, hangi tavrı takınırsa takınsın, hayat ölümü her an içermekte ve yaşamaktadır. Ölüm insandan ne ayrıdır ne de uzaktır, onun ontik gerçekliği olarak hayatının başucundadır; nerede ne zaman ve ne şekilde gelirse gelsin o her zaman insanla birliktedir. İnsan varlığının tartışmasız en son eylemi olan ölüm, onu bir gölge gibi takip etmektedir (Aydoğdu, 2016, 128-147). İnsanın kendi mevcudiyetini bütünleyen en önemli olgu kuşkusuz ölümdür; Heidegger'e göre hayatın hakiki manası ölüme götürmesindedir ölüm mevcudiyetin en hakiki.. en emin.. yetişilemeyen imkânıdır. Bütün hayat imkânları mahiyetleri bakımından orada toplanırlar, orada birleşirler. Mevcudiyet en derin manası ile ölüme giden varlıktır, (das sein zum tode) yani sonu olan mevcudiyettir (Heidegger, 2003, 19-42).

Sonuç

İyinin ve doğrunun göreceli bir konumda inşa olunduğu post-modern toplum, hızlı güvensiz, kaotik, işkolik bağımlı ve alabildiğine meşgul bir toplumdur. Hakikatin üzerine bina edilebileceği tecrübelerin olması bir yana, özünde bir hakikatin olabileceğine dair ciddi tereddüt ve endişeler ortaya çıkmıştır. Bunun en sağlam göstergelerden biri de hayat ile aynı çizgi üzerinde bulunan ölüm olgusuna karşı duyarsızlıkta yatmaktadır. Bilincimizin dışına itilmiş ölüm olgusu, acı keder, derin kaygı ve korku durumlarında rahatsız edici acı bir realite olarak bizimle yüzleşmektedir. Sonsuzluk ve hiçlik düşüncelerinin zihnimizi ciddi bir sorgu sarmalı içinde hırpaladığı anlarda, özellikle de derin kaygı durumu, hayat ve ölüm arasındaki denge ölçüsünü düzenlemeye olumlu anlamda yardımcı olmaktadır. Varlığı topyekün kavrayışın, ölümle olan ilişkide ortaya çıktığı bir dünyada yaşıyoruz. İnsanın kendi mevcudiyetini anlamlandırabilmesi ancak ölüm olgusuyla mümkündür. Kişinin bir birey olarak, benliğini sağlam bir şekilde inşa etmesi için kendi kararları ve özgürlüğü ile başbaşa kalması gerektiğinin bilincinden uzakta duruyoruz. Ölüm olaylarının hep bizden uzakta ve çevremizde gerçekleştiği yanılması ve hayatın rutini olarak algılanması bize bulaşmayacağı yanılgısını doğurarak bizi içtensizleştirmektedir. Böyle bir anlayışın tahakkümüne maruz kalmış hız toplumunun kendi derinine doğru sorgusal bir sondajlama yapması pek mümkün görünmemektedir. Muhkem bir hakikat telakkisinin, uzamdan uzama, zamandan zamana değiştiği bir atmosferin merkezinde konumlanmış bir vaziyetteyiz. Ancak bu konumlanma ve anlamlandırma biçimi anlam dünyamızı sığlaştırmak suretiyle, bizi doğru ve gerçekçi kararlar alma yönünden sıkıntıya koymaktadır. İnsanın varoluşundaki ya da ruhundaki boşluk "tek gerçek olan "ölüm"le yüzleştiği anda son bulacaktır. Hız ve disiplin toplumunun aşırı düzeydeki özgüveni ve esnemez tavrı ölüm kaygısına set çekerek insanı seküler yaşamın bağımlısı yapmıştır. İnsanın bilinç düzeyi, özgürlük derecesi, eğitim seviyesi ve ruhun beden üzerindeki hakimiyeti güçlenip arttıkça, insanın ölüme karşılık gelen kaygısı ve ruhsal boşluğu da aynı oranda artar. İnsanın bu kaygılarını olumlu bir yönde kullanabilmesi ancak içten dışa doğru ciddi bir devrim gerçekleştirmesi ile mümkündür. Performans ya da hız toplumu, olumluluk ile kendini ifadeye çalışarak, kapitalist tuzaklarını, sahne şovları ve görsel zevklerle kamufle ederek çalışıyor. Sonu gelmez sansasyonel haber kalabalığı, dizi ve reklamlar ile düşünceler ve hayaller dumura uğrıtılıyor. Aklı karışan, gözleri kamaşan "*sekülerleşme hızına kapılan toplum*" ölüm olgusunun uyarıcı, uyandırıcı işaretlerine duyarsızlaşarak yaşamını idame etmeye devam ediyor.

Kaynakça

- Akçetin, N.Ç. (2010). Heidegger'in Düşüncesinde Ölüm. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (3), 3-7.
- Akşit, M. (n.d.) Varoluşsal Bir Sorun Olarak Sören Kierkegaard' da Ölümün Anlamı. Retrieved August 31, from [http://: www. acedemia.edu.tr](http://www.acedemia.edu.tr)
- Aşar, H. (2014). Heidegger ve Sartre felsefesinde "Kaygı" ve "Bulantı" Kavramlarının Analizi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* , (17), 85-99.
- Aydoğdu, H. (2016). Kierkegaard ve Heidegger'de Ölümün Eksistansiyel Ontojik Çözümlemesi. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (27), 128-147.
- Bacon, F. (2017). Denemeler. (Çeviren: Akşit Göktürk), (14th ed.), 28-30. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bergson, H. (2004). Ahlakın Ve Dinin İki Kaynağı. (Çeviren: Mukadder Yakoupoğlu). 116. Ankara: Doğubatı.
- Chul Han, B. (2017a). Şeffaflık Toplumu, (Çeviren: Haluk Barışcan). (2nd ed.), 61. İstanbul: Metis Yayınları.
- Chul Han, B. (2017b). Yourgunluk Toplumu, (Çeviren: Samet Yalçın). (3rd ed.), 18-40. İstanbul: Açılım Kitap.
- Erasmus, D. (2014). Deliliğe Övgü, (Çeviren: Çiğdem Dürüşken). (3rd ed.), 101-102. Kabalcı Yayınları.
- Günay, M. (2016). Uluğ Nutku' nun İnsan Felsefesi Bağlamında Ölüm Bilincine Yönelik Düşünceleri. *ÖZNE Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, (25), 317-324.
- Heidegger, M. (2003). Metafizik Nedir? (Çevirenler: Mazhar Şevket İpşiroğlu ve Suut Kemal Yetkin), (2nd ed.), 41-42. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Koç, E. (2016). Soren Kierkegaard Felsefesinde Umutsuzluktan Umuda/ İmana. *ÖZNE Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, (25), 173-190.
- Kur'an Meali: Ankebut Süresi Retrieved August 31, 2018, from [http://: www.kur'anmeali.org](http://www.kur'anmeali.org)
- Sayar, K. (2013). Hüzün Hastalığı. (3rd ed.), 17. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sayar, K. (2013). Özgürlüğün Baş Dönmesi. (3rd ed.), 106. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sayar, K. (2014). Olmak Cesareti. (10th ed.), 44-110. İstanbul: Timaş Yayınları.

The Death Perception Of Performance Society

Taşdelen, . V. (2016). Kierkegaard Psikolojisi: Kaygı. *ÖZNE Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, (25), 66-67.

Tekin, M. (2013). Aklın Kenarı. 222- 224 İstanbul: Açılım Kitap.

Tolstoy, L. N. (2017). İvan İlyiç'in Ölümü. (Çeviren: İclal Cankorel), 8-74. Ankara: Doğubatı.